

AMERIČTÍ KRAJANÉ A ÚNOR 1948 V ČESKOSLOVENSKU

FRANTIŠEK HANZLÍK

This paper considers the reactions of the Czechoslovak community in America to the events in Czechoslovakia in February 1948. It also gives an indication of the development of its attitudes towards the communist regime in Czechoslovakia up to the beginning of the nineteen fifties.

Key words: February 1948; Czechoslovakia; the Czechoslovak community; the USA; the Czech National Alliance; the Czechoslovak National Council of America; the communists.

Krajané ve Spojených státech amerických významně přispěli ke vzniku samostatné Československé republiky v roce 1918. Rozsáhlou pomoc poskytovali československému zahraničnímu odboji také v průběhu druhé světové války.¹ Nezanedbatelná byla i jejich pomoc osvobozenému Československu po roce 1945. V čele úsilí krajanů směřujícího k obnově samostatného státu Čechů a Slováků stála Československá národní rada americká (ČSNRA).² Tato organizace, sjednocující většinu krajanů a krajanských organizací a spolků se stala jedním z pilířů podporujících londýnskou exilovou vládu v době druhé světové války.³ Pod jejím vedením spolupracovaly významné krajanské organizace – České národní sdružení, Slovenské národní sdružení a Národní svaz českých katolíků.

První poválečný sjezd ČSNRA se konal ve dnech 28. a 29. července 1945. Řešil především otázku reorganizace ČSNRA v nových podmínkách. Na sjezdu bylo rozhodnuto poskytnout samostatné zastoupení ve výkonném výboru krajanským organizacím, které do té doby dobrovolně akceptovaly skutečnost, že ČSNRA koordinovala a řídila poskytování pomoci československému zahraničnímu odboji. Slovenské národní sdružení (SNS) a Národní svaz českých katolíků (NSČK) na svých sjezdech reorganizaci schválily. České národní sdružení (ČNS) na sjezdu 4. a 5. září 1945 v Chicagu přijalo rozhodnutí ukončit další spolupráci s ČSNRA i své účinkování v ní. Tím došlo i k narušení dosavadní jednoty nejvýznamnějších krajanských organizací v USA. Vystoupení z ČSNRA přineslo ČNS podstatné zúžení členské základny. Z 213 odbočků jich do roka zbylo pouze 40.⁴

Postupné ochlazení vztahů mezi ČSNRA a ČNS přineslo zvolení Adolfa Kačera do funkce předsedy Českého národního sdružení. Spory nastaly nejen uvnitř ČNS, ale také ohledně Americké pomocné akce pro Československo (American Relief for Czechoslovakia). Adolf Kačer se postavil proti ní přesto, že vznikla již v červenci 1944 z rozhodnutí úřadu American War Fund. Poskytovala finanční a materiální prostředky Čechoslovákům trpícím v důsledku války. Její činnost pokračovala i po skončení války a neustala ani po nástupu komunistů k moci. Po únorových

¹ Blíže VONDRÁŠEK, V. – HANZLÍK, F.: *Krajané v Americe a vznik ČSR v dokumentech a fotografiích*. Praha 2008; HANZLÍK, F.: *Krajané a čs. zahraniční odboj 1938–1945*. Praha 2010.

² Snahy vytvořit společnou krajanskou organizaci, která by mluvila ústy většiny Čechoslováků žijících ve Spojených státech, spadají ještě do druhé poloviny 19. století. Silným impulsem ke vzniku této organizace byla první světová válka, respektive první československý odboj. Československá národní rada americká vznikla 12. února 1918.

³ Blíže CHYTIL, R.: *Pomoc krajanů a exulantů v USA československé londýnské exilové vládě v období druhé světové války*. Brno 2009.

⁴ MARTÍNEK, J.: *The Czechoslovak National Council of America* [Československá národní rada americká]. Chicago 1962, s. 18.

dnech se její činnost přesunula k nejmenším – ke strádajícím dětem.⁵ Impulsem pro ukončení činnosti se stalo zatčení významné představitelky Americké pomoci Československu Vlasty Vrázové, která byla zatčena komunisty. Poválečná pomoc krajanů byla do roku 1948 realizována i cestou UNRRA (United Nations Relief and Rehabilitation Administration).

Složité situace v krajauském hnutí v USA, která vznikla koncem války, se dále komplikovala. Organizace ČNS, které nesouhlasily s politikou nového vedení v čele a Adolfem Kačerem a rovněž nesouhlasily s vystoupením ČNS z ČSNRA, vytvořily Americkou československou federaci. Sdružily se v ní odbočky ČNS z Chicaga, New Yorku, Clevelendu a z dalších měst. Její Koordinační výbor v čele s Janem Červenkou zastupoval federaci ve výkonném výboru ČSNRA.

Situace, která vznikla v Krajauském hnutí v USA ve dvou poválečných letech, se výrazně promítla i v postojích ČSNRA a ČNS k únorovým událostem v Československu a k následnému vývoji. Do února 1948 se rozkol v krajauském hnutí v USA nepodařilo překonat.

První zprávy o únorovém převratu v Československu působily v řadách krajauských organizací a spolků v USA rozporuplně. Vůči neúplným informacím o událostech ve staré vlasti byli krajané kritičtí. Zaujali většinou vyčkávací stanovisko a očekávali hodnověrnější informace. Jejich názory a postoje ovlivnil i vývoj poválečné mezinárodní situace, směřující ke studené válce a k rozdělení světa na dva protikladné tábory. Vedle kritiky vývoje v Československu projevovala část krajanů i sympatie k Sovětskému svazu a ke Stalinovi vzhledem k jejich úloze při osvobození republiky v roce 1945.

Postoje jednotlivých krajauských organizací i jednotlivců významným způsobem ovlivnily první protestní akce, o kterých přinášel zprávy krajauský i americký tisk. Mezi první protestní akce na americkém kontinentu patřily rezignace československých vyslanců. V USA ukončil působnost Juraj Slávik a v Kanadě František Němec. Na diplomatickém poli v OSN protestoval delegát Československé republiky u Spojených národů Ján Papánek.

Dne 26. února 1948 vydaly vlády Spojených států amerických, Velké Británie a Francie společné prohlášení, ve kterém upozorňovaly, že vývoj v Československu ohrožuje existenci základních principů svobody a demokracie a povede k vytvoření skryté diktatury jedné politické strany – KSČ.

Pražský rozhlas oznámil 10. března, že československý ministr zahraničních věcí Jan Masaryk spáchal sebevraždu. Tato zpráva šokovala celou Ameriku. Jan Masaryk patřil v USA vedle svého otce T. G. Masaryka k nejoblíbenějším a nejuznávanějším československým politikům. Spojené státy se pro něj staly na nějakou dobu také domovem. Uznání a obdiv mezi krajanu si získal i za svého pobytu v USA v roce 1941, kdy téměř denně přednášel, mluvil do rozhlasu či poskytoval interview novinářům. Šok umocňovaly i zprávy vyjadřující pochybnosti o okolnostech jeho smrti v krajauském a americkém tisku.

První hromadná akce krajanů v USA k uctění památky Jana Masaryka se konala ve Washingtonu již 13. března, následovaly města New York, Chicago, Cleveland a kanadské Toronto. Vedle bývalých vyslanců Juraje Slávika a Františka Němce a manželky diplomata Jána Papánka vyjádřili své názory na tuto tragickou událost i senátor Wayne Morse či známá novinářka Dorothy Thompsonová. Účastníci vzpomínkových a protestních akcí zpochybňovali oficiální verzi úmrtí Jana Masaryka a poukazovali na nedemokratické praktiky nového režimu. Zároveň nabádali krajanu k jednotě a podpoře obnovené československé akce.

Na tryzně v Clevelandu 24. března a na schůzi *Sdružení T. G. Masaryk*, konané o dva dny později, vystoupil bývalý tajemník ČSNRA Josef Martínek. Martínkova řeč vyšla v podobě bro-

⁵ Tamtéž.

žury s názvem *Masarykova smrt a nový protektorát*.⁶ V pasáži nazvané „Proč odešel?“ zpochybnil Martínek sebevraždu Jana Masaryka a zároveň připomněl podivné okolnosti neúspěšného pokusu o sebevraždu Prokopa Drtiny. Mimo jiné uvedl: „*Národu a světu podán novou vládou a jejím tiskem výklad, že vzal si život vlastní rukou, protože prý těžce a trpce nesl ostrou kritiku, které byl po převratu v Československu podroben ze strany západních, zejména amerických přátel. Tento výklad neobstojí u nikoho, kdo Jana Masaryka znal a věděl, jakou má povahu a jak na kritiky vůči své osobě vždy reagoval.*“⁷ Nový režim nazval policejním státem. „*Není již Třetí republiky československé. Hrobem Masarykovým začíná se existence Čtvrté republiky, jež však není mnohem více než novým protektorátem,*“ uvedl dále Martínek.⁸ Prezidenta Edvarda Beneše označil za politického vězně nové vlády. Na závěr svého vystoupení pronesl Josef Martínek prorocká slova: „*V boji za obnovu československé demokracie vytrváme, odkazu Masaryků věrní zůstaneme, nechť na první pohled se situace zdá sebe horší neb zoufalou. Ani stav nynější není poslední stanicí dějin.*“⁹

Akce k uctění památky oblíbeného politika se staly počátkem zápasu krajanů o obnovení svobody a demokracie v poúnorovém Československu. Jména Jana a T. G. Masaryka se staly jeho symbolem.

Dalším významným krokem k zahájení konkrétních akcí se stal mimořádný sjezd Amerických přátel československé demokracie dne 15. a 16. května 1948 v chicagském Sokolu. Sjezd se konal pod záštitou ČSNRA za účasti představitelů téměř všech významných krajanských organizací a spolků. Průběh i výsledky jednání sjezdu byly zveřejněny v brožuře s názvem *Nelze mlčeti*.¹⁰ Význam sjezdu byl umocněn pozdravným projevem, který zaslal prezident Spojených států amerických Harry S. Truman. Po skončení sjezdu navštívila delegace ČSNRA prezidenta a podrobně jej seznámila se stanoviskem amerických krajanů k vývoji událostí v Československu. Americký prezident, vláda i představitelé Kongresu USA iniciativu krajanů plně podpořili.

Většina krajanských organizací, spolků i krajanů odmítala režim vzniklý v Československu v důsledku únorových událostí roku 1948. Pouze představitelé Českého národního sdružení se veřejně od nového režimu nedistancovali. Na jednání ústředního výboru ČNS 14. března 1948 došlo k ostré a rozporuplné diskuzi o událostech v Československu. Proti Adolfu Kačerovi se postavil šéfredaktor časopisu *Svobodné Československo* a tajemník Ústředny ČNS Josef Falta. Podpořili jej i delegáti z Detroitu a několik dalších z Chicaga. Nakonec členové Ústředny ČNS nepřijali původně připravované usnesení, v němž kritizovali a odsoudili změny v československé vládě a její následné kroky. Zároveň bylo zveřejněno prohlášení, ve kterém není o skutečné situaci v Československu žádná zmínka. V prvním bodu usnesení bylo vyzváno veškeré členstvo ČNS, „*aby zachovalo klid, vážnost v nazírání na situaci a vyhýbalo se jakýmkoliv předčasným uzávěrám*“.¹¹ Faktické, zásadní stanovisko ČNS k událostem v Československu vyjadřoval čtvrtý bod usnesení, ve kterém se uvádí: „*Jakožto organizace nepolitická a jakožto američtí státní občané, nechceme nijak zasahovati a vyjadřovati se o vnitropolitických událostech v kterémkoliv státě, jehož nejsme státními příslušníky.*“¹²

⁶ MARTÍNEK, J.: *Masarykova smrt a nový protektorát*. Cleveland 1948.

⁷ Tamtéž, s. 4.

⁸ Tamtéž, s. 8.

⁹ Tamtéž, s. 24.

¹⁰ *Nelze mlčeti. Sjezd Československé Národní Rady v Americe o událostech v Československu*. Chicago 1948.

¹¹ Archives of Czechs and Slovaks Abroad Chicago (dále ACASA), k. 723, zápis o jednání Českého národního sdružení a jeho prohlášení ze dne 14. března 1948.

¹² Tamtéž.

Na návrh Josefa Falty zakázala ústředna Adolfu Kačerovi jakékoliv vyjednávání a politické projevy jménem ČNS při jeho nastávající cestě do Prahy. Tento zákaz však Kačer nerespektoval. Již v březnu 1948 jednali zástupci ČNS v Československu s významnými představiteli nového režimu. Dne 10. dubna 1948 přiletěl do Prahy i předseda ČNS Adolf Kačer. V průběhu své návštěvy se setkal s Klementem Gottwaldem, Josefem Davidem, Vladem Clementisem, Václavem Kopeckým a s dalšími politiky nového režimu.

Jeho představitelé vyvinuli enormní úsilí, aby přesvědčili delegaci amerických krajanů o tom, že únorové změny v Československu proběhly legálně. Zároveň se snažili prokázat demokratičnost komunistického režimu. Adolf Kačer byl v úterý 14. dubna 1948 přijat pražským primátorem Václavem Vackem. Jejich dlouhý rozhovor byl vysílán pražským rozhlasem, natočen na gramofonovou desku a ještě týž den v noci byl v upravené podobě vysílán krátkovlnným rozhlasem do Ameriky. Vacek v rozhovoru odmítl „štvanci zahraničního“ tisku proti lidově demokratickému Československu.

Ještě v průběhu návštěvy v Československu zaslal Kačer do USA rozsáhlou a podrobnou zprávu o obsahu setkání s československými nejvyššími politiky, která byla rozšiřována v rámci ČNS. Z obsahu zprávy je zřejmé, že se komunistickému vedení podařilo „přesvědčit“ delegaci ČNS o tom, že v Československu po únorovém puči neprobíhají žádné represe a že byl nastolen demokratický režim z vůle většiny občanů. Ve zprávě se uvádí, že Kačer „poznává republiku znovu jako zemi pracujících a Prahu jako město stále čistší a pořádanější. Už za těch několik hodin co je v Československu se přesvědčuje, že zprávy šířené v cizině jsou záměrně zkrácené a nepravdivé a vycházejí z téhož pramene, jímž jest dr. Papánek, propuštěný z diplomatické služby“.¹³

Průběh návštěvy delegace krajanů z USA v čele s předsedou ČNS Adolfem Kačerem byl široce komentován v komunistickém tisku se závěrem, že krajané v USA podporují nový režim a novou vládu Klementa Gottwalda. *Rudé právo*, *Právo lidu* i další noviny přinášely titulky jako: *Američtí krajané věrni, Američtí krajané za Gottwaldovou vládou, Češi a Slovinci v Americe důvěřují prezidentu Benešovi a předsedovi vlády Gottwaldovi*.

V té době byla projednávána i účast amerických krajanů, zvláště členů Amerického Sokola, na všesokolském sletu v Praze. Po únorových událostech odmítlo vedení Amerického Sokola účast svých členů na sletu. Adolf Kačer naopak účast krajanů přislíbil. V rozhovoru pro tisk dne 14. dubna 1948 na otázku, zda se krajané zúčastní sletu, odpověděl: „Jistě 95 % krajanů odmítá postup Americké obce sokolské, který odvolal účast na všesokolském sletu v Praze. Návštěvu Čechů z Ameriky bude organizovat České národní sdružení. Věřím, že až se vrátím zpět a budu krajanům vyprávět o životě československého lidu, budou mít všichni zájem poznat svou starou vlast, jak nyní žije, a v hojném počtu se přihlásí k účasti na všesokolském sjezdu v Praze.“¹⁴

Po návratu Adolfa Kačera z Československa se situace v ČNS vyhroutil. Část ústředního výboru ČNS se postavila proti němu. V čele odpůrců Kačera stál opět šéfredaktor časopisu *Svobodné Československo* Josef Falta. Kačer osobně cenzuroval připravený výtisk *Svobodného Československa* a zároveň inicioval Faltovo odvolání z funkce šéfredaktora a tajemníka Ústředny ČNS. Z podkladů připravených pro tisk odstranil pasáž z projevu Josefa Falty k úmrtí Jana Masaryka, v níž vyjadřoval pochybnosti o jeho sebevraždě. Stejně tak odstranil informaci, že představitelé amerického Sokola striktně odmítají účast na všesokolském sletu na protest proti komunistickému převratu v Československu. Následoval dopis s požadavkem na odstoupení Josefa Falty ze zmíněných funkcí ze dne 28. dubna 1948.¹⁵

¹³ ACASA, k. 723, zpráva o pobytu a jednání předsedy ČNS Adolfa Kačera v Československu.

¹⁴ ACASA, k. 723.

¹⁵ ACASA, k. 723.

Krajanské noviny většinou zastávaly neutrální stanovisko k vývoji situace v Československu. Výjimku představoval chicagský *Denní hlasatel*¹⁶ a clevelandské *Americké dělnické listy*,¹⁷ které se okamžitě postavily na odpor proti poměrům v Československu a poté i proti činnosti Českého národního sdružení. Postupem času a na základě informací o vývoji poměrů v Československu přešla většina krajanských novin na pozici kritiky pounorového režimu. Pouze měsíčník Českého národního sdružení *Svobodné Československo*¹⁸ a komunistická *Nová doba*¹⁹ dále sympatizovaly s pražským režimem.

V průběhu roku 1948 se postupně zvyšoval počet uprchlíků z Československa. Byli mezi nimi i významní představitelé veřejného a politického života – členové vlády, poslanci parlamentu, čelní představitelé nekomunistických politických stran i generálové armády. Vzhledem ke stávající mezinárodní situaci bylo stále více zřejmé, že hlavní úsilí v boji proti rozpínajícímu se Stalinovu sovětskému bloku ponесou na svých bedrech Spojené státy. Proto v průběhu roku 1948 probíhala v USA jednání mezi představiteli českého a slovenského exilu o vytvoření organizace, která by exil sjednotila a koordinovala jeho úsilí v pomoci exulantům a za obnovu demokracie v Československu. Složitá jednání mezi představiteli českého a slovenského exilu včetně konzultací s americkými politickými činiteli trvala téměř rok.

Ti, kdo stáli v čele úsilí o vytvoření exilové organizace, mnohdy obtížně chápali, že podmínky pro jejich činnost jsou zcela odlišné od situace z roku 1939 po okupaci Československa fašistickým Německem. Stát nebyl okupován cizí mocí, měl diplomatické styky se všemi demokratickými státy na Západě včetně USA. Vytvoření exilové vlády bylo za této situace nereálné. Spojené státy přestože podporovaly československý exil politicky, finančně i materiálně, nemohly veřejně a oficiálně podpořit akce směřující proti komunistickému režimu v Československu. Po dlouhých a složitých jednáních bylo ve Washingtonu 20. února 1949 vyhlášeno založení československé exilové organizace s názvem Rada svobodného Československa (RSČ). Předsedou byl zvolen bývalý pražský primátor a předseda Národně socialistické strany Petr Zenkl. Místopředsedou se stal bývalý předseda Slovenské národní strany a Sboru pověřenců na Slovensku Jozef Lettrich. Významnou úlohu při vzniku RSČ sehrál i bývalý velvyslanec Československa ve Washingtonu Juraj Slávik. Dopisem ze dne 26. března 1949 informovalo předsednictvo RSČ o založení československé exilové organizace Československou národní radou americkou. Zároveň vyjádřilo přesvědčení, že krajané podpoří RSČ v boji za obnovu svobody a demokracie v Československu.

Rozdílná byla v té době i situace v krajanském hnutí, které v průběhu druhé světové války jednotně a masivně podporovalo zápas československého exilu o osvobození staré vlasti. České národní sdružení sympatizovalo s novým režimem v Československu. ČSNRA naopak od samého počátku stála v čele odporu proti němu. ČNS i ČSNRA se v USA prezentovaly jako organizace přísně apolitické. Radu svobodného Československa, organizaci, jejíž vedení bylo složeno z představitelů bývalých nekomunistických politických stran, považovaly obě krajanská sdružení za nepřipustně zpolitizovanou. V případě spolupráce s ní se představitelé krajanských sdružení obávali ztráty své tradiční apolitičnosti v očích krajanské i americké veřejnosti.

¹⁶ *Denní hlasatel* byl nejstarším československým deníkem ve světě. Vycházel v letech 1891 až 1994. Podával zprávy krajanské a spolkové a i politické a společenské, které souvisely zejména se Spojenými státy.

¹⁷ *Americké dělnické listy* byly socialistickým týdeníkem, který vycházel v letech 1908 až 1953.

¹⁸ *Svobodné Československo* bylo věstníkem Českého národního sdružení, který začal vycházet v roce 1939. V roce 1978 se tento měsíčník spojil s listem *Věk rozumu* a nadále vycházel pod názvem *Věk rozumu – Svobodné Československo*.

¹⁹ *Nová doba* navázala od roku 1938 na týdeník *Obrana*, který začal vycházet v roce 1910. Týdeník, který se po roce 1948 postavil za komunistický režim v Československu, zanikl v roce 1970.

Přesto ČSNRA a některé další krajanské organizace vznik RSC přivítaly a vyjádřily ochotu s ní spolupracovat. Účinnou spoluprací s ČSNRA však narušovaly důsledky řešení vnitřních problémů, se kterými se RSC ve své činnosti téměř po celou dobu své existence potýkala.

ČSNRA, která se jednoznačně postavila proti režimu nastolenému únorovým převratem roku 1948 v Československu, považovala tuto svoji činnost za třetí odboj.²⁰ Jako hlavní úkol stanovila poskytnutí pomoci uprchlíkům z Československa všemi dostupnými prostředky. Současně vyvinula veškeré úsilí k tomu, aby informovala krajanskou i americkou veřejnost o skutečné situaci v Československu a o důsledcích převzetí moci komunistickou stranou. ČSNRA se snažila v plné míře využít nedávných zkušeností z organizování pomoci československému zahraničnímu odboji za druhé světové války. Velmi brzy se ukázalo, že situace, která vznikla v důsledku komunistického převratu v Československu, byla mezi krajanskou a americkou veřejností chápána poněkud jinak než důsledky německé okupace z roku 1939.

Stejně jako v letech 1938–1945 se snažila ČSNRA získat finanční prostředky, které by využila k poskytnutí pomoci uprchlíkům a v boji proti totalitnímu režimu v Československu. K tomuto účelu chtěla využít i první výročí tragického úmrtí Jana Masaryka. Se souhlasem amerických úřadů vydala poštovní známku s portrétem Jana Masaryka. ČSNRA pomocí své tiskové služby, cestou krajanských novin a všech krajanských spolků, které ji podporovaly, zorganizovala rozsáhlou kampaň k prodeji známek. V průběhu celého roku 1949 se do kanceláře ČSNRA scházely dopisy od jednotlivých krajanů, ale i různých spolků a organizací z celých Spojených států. Většina z nich věnovala dobrovolný příspěvek v různé výši a vyjadřovala podporu ČSNRA. Byli mezi nimi jednotlivci, různé spolky, organizace Sokolů i známé osobnosti.²¹ Řada krajanů však známky vracela a v přiložených dopisech vyjadřovala názory, které ukazují rozdílné názory na vývoj v Československu po únoru 1948. Výjimečně se mezi nimi objevily i dopisy hrubě urážející Jana Masaryka, T. G. Masaryka, Edvarda Beneše a také ČSNRA. Jedním z hlavních důvodů byl fakt, že krajanská ani americká veřejnost neměla v té době dostatek věrohodných informací, aby si mohla učinit reálný názor na situaci v Československu a její důsledky pro většinu obyvatelstva.

Následně vyhlásila ČSNRA na základě iniciativy známého krajana, novináře T. B. Hlubučka sbírku pod heslem *Million centů pro Československou národní radu*. Výzva se setkala s příznivým ohlasem u většiny krajanů. Přes veškeré úsilí ČSNRA i dalších krajanských spolků a organizací se však nepodařilo získat finanční prostředky v takové výši, aby bylo možno poskytnout rozsáhlejší pomoc uprchlíkům a rozšířit působení ČSNRA i v jiných zemích, jak tomu bylo v období druhé světové války. Finanční příspěvky krajanů z ostatních zemí světa, které tvořily v období války významnou část celkové pomoci, byly zcela výjimečné.

K informování americké veřejnosti využívala ČSNRA tradičně všechny možné příležitosti. Dlouhodobě probíhaly rozsáhlé informační kampaně při akcích k významným výročím z historie Československa nebo při oslavách týkajících se významných osobností. Tradičně si krajané každoročně připomínali výročí vzniku samostatného Československa 28. října, výročí vyhlazení Lidic 10. června a od roku 1948 i výročí tragické smrti Jana Masaryka 10. března. Za nejvýznamnější den považovali krajané 7. březen – datum narození T. G. Masaryka.

Zcela mimořádný rozsah měly po celých Spojených státech oslavy stého výročí narození T. G. Masaryka. Proklamace v této souvislosti vydali guvernéri států Indiana, Wisconsin, Michi-

²⁰ Ve svých dokumentech ČSNRA označovala pojmem první odboj úsilí směřující ke vzniku samostatného Československa v roce 1918. Druhým odbojem nazývala činnost, která vedla k osvobození Československa a obnovení státnosti v roce 1945. Za třetí odboj považovala od samého počátku postup, jehož hlavním cílem bylo obnovení demokracie v Československu po únoru 1948.

²¹ Byl mezi nimi i Eduard Táborský, dlouholetý tajemník Edvarda Beneše. ACASA, k. 86.

gan, West Virginia, Rhode Island, Maryland, Montana, Utah, New York, Arkansas, Iowa, Minnesota, Nebraska a Texas. Projevy guvernérů dalších států byly zveřejněny v americkém i krajaněmském tisku.²² Souběžně probíhaly mohutné oslavy stého výročí narození T. G. Masaryka i v Kanadě. Na jejich organizování se podíleli František Němec, bývalý československý velvyslanec v Kanadě, a Ján Papánek, bývalý velvyslanec Československa při OSN. Oslavy byly zahájeny slavností v Masarykově domě v Torontu 26. února 1950 projevem Františka Němce. Oslavy proběhly také na většině amerických a kanadských univerzit.

V průběhu oslav stého výročí narození T. G. Masaryka byli jejich účastníci seznamováni také se situací v Československu po únoru 1948. Prostřednictvím Tiskové služby ČSNRA se k americké veřejnosti dostávaly informace o pouťorových perzekucích a o prvních vykonstruovaných politických procesech. Velký ohlas mezi krajany v USA vyvolaly informace o procese s Miladou Horákovou a zvláště zpráva o její popravě. ČSNRA zaslala protesty Organizaci spojených národů a vládám velmocí.²³ Rozsáhlé informace o pokračujících perzekucích zveřejňovala i Rada svobodného Československa, která je zároveň zaslala Tiskové službě ČSNRA k využití. Na jaře roku 1950 dochází postupně ke změně názorů i mezi krajany v USA, kteří původně podporovali komunistický režim v Československu. Postupně dochází k prohlubování spolupráce mezi ČNS a ČSNRA. Krajane se až na výjimky postavili na stranu boje proti komunistickému režimu v Československu.

Tuto skutečnost potvrdil i průběh velkolepého pohřbu Vojty Beneše, staršího bratra bývalého prezidenta Edvarda Beneše, v sobotu 24. listopadu 1951. Ten ve Spojených státech strávil po únoru 1948 zbytek svého života ve třetím exilu.²⁴ Zprávu o jeho úmrtí přijala s pohnutím celá krajaněmská veřejnost v USA. Pohřeb se konal na Českém národním hřbitově v Chicagu. Stal se místem důležitých jednání mezi všemi vedoucími československými exilovými i krajaněmskými organizacemi v USA. Jejich přední činitelé se při této příležitosti sešli fakticky poprvé, a to v nebyvalém počtu. Smuteční projevy řečníků vysílala i rozhlasová stanice Hlas Ameriky.²⁵

V následujícím období ČSNRA, která od začátku studené války dávala jednoznačně najevo své protikomunistické postoje, postupně rozšiřovala svoji spolupráci s RSČ. Podporovala vládu USA v boji proti komunismu ve Spojených státech, v zahraničí a především v Československu.

Ve spolupráci s ostatními krajaněmskými spolky a organizacemi i s nově vznikajícími exilovými organizacemi podporovala ČSNRA od roku 1948 vydávání publikací, které objasňovaly příčiny a důsledky uchopení moci komunistickou stranou v únoru 1948, přinášely konkrétní poznatky o perzekucích v Československu a v zemích sovětského bloku. Většinou šlo o publikace, jejichž autory byli aktéři těchto událostí, kteří museli po únoru 1948 odejít do exilu.²⁶ V mnoha případech vycházely i vlastním nákladem autorů. ČSNRA se všemožně snažila o jejich propagaci pomocí své tiskové služby i krajaněmských časopisů. Významnou úlohu při vydávání a šíření uvedených publikací sehrál především v padesátých letech Kruh přátel československé knihy v Chicagu.

ČSNRA i ostatní krajaněmské spolky a organizace navazovaly postupně bližší kontakty s nově vzniklými exilovými organizacemi, a to i přes jejich složitý vnitřní vývoj. Jedním z důvodů byla

²² ACASA, k. 95.

²³ Tamtéž.

²⁴ Vojta Beneš patřil k nejnámějším osobnostem československého exilu. V USA působil v průběhu první světové války, kde vykonal několik stovek přednášek po celých Spojených státech. V USA působil i v období druhé světové války již od konce září 1938. Potřetí odešel do exilu po únoru 1948.

²⁵ ACASA, k. 91.

²⁶ Byly mezi nimi i publikace prof. Otakara Machotky, prof. Vratislava Buška, dr. Miroslava Rašína, dr. Miloslava Broučka, dr. Františka Poláka a dalších.

skutečnost, že se v důsledku narůstajícího věku postupně snižoval počet aktivně působících krajanů. ČSNRA se stala organizací, která koordinovala veškeré úsilí v boji proti komunistickému režimu ve staré vlasti. Po Radě svobodného Československa, která vznikla v roce 1949, byl založen v roce 1953 Svaz československých důstojníků v exilu. V jeho řadách působilo mnoho významných vojenských osobností, které po únoru 1948 odešly do zahraničí. Mezi nimi i generálové Antonín Hasal, František Dastich, Ján Ambruš, Josef Eret, Mikuláš Ferjenčík a další. Do vedení ČSNRA se postupně dostávaly osobnosti působící ve výše uvedených exilových organizacích.

Většina krajanů i pounorových exulantů v USA předpokládala, že se komunistický režim v Československu v důsledku vnitřního vývoje a tlaku ze zahraničí v krátké době zhroutí. Vzhledem k vývoji mezinárodní situace na přelomu čtyřicátých a padesátých let panovalo mezi krajanů v USA a pounorovými exulanty přesvědčení, že dojde k válečnému konfliktu mezi Východem a Západem. Jeho výsledkem měla být porážka sovětského bloku a s tím související likvidace stávajícího režimu v Československu. V druhé polovině padesátých let již bylo zřejmé, že tyto prognózy vycházely z chybné analýzy vývoje mezinárodní situace i vývoje vnitropolitické situace v Československu.

V únoru 1958 byla v časopise *Zprávy svazu československých důstojníků v exilu* zveřejněna rozsáhlá stať s názvem *Deset let v exilu*. V úvodu stati se říká: „*Téměř všichni z nás předpokládali při odchodu do ciziny, že k osvobození vlasti a k návratu domů musí dojít během několika let. Málo nás si tehdy uvědomovalo, že tento exil není opakováním prvního a druhého odboje, že tentokrát běží o mnohem složitější zápolení daleko mohutnějších sil a že konečné rozhodnutí může přijít třeba až po několika desetiletích.*“²⁷

Na základě analýzy událostí uplynulého desetiletí v mezinárodních vztazích a v Československu byl učiněn závěr, že se nepodařilo vytvořit dvě základní podmínky nutné pro případnou změnu režimu v Československu. V první řadě se nepodařilo oslabit postavení vládnoucí komunistické strany. Neméně důležitá byla podle autorů stať i podmínka další. „*Má-li pak revoluce už úspěšně zahájena také úspěšně skončit v některé satelitní zemi, musí být splněn ještě předpoklad druhý, a tím je znemožnění, aby Sovětský Svaz vojensky zakročil.*“²⁸

Krajaňské hnutí v USA přes počáteční rozdílné vnímání únorových událostí roku 1948 sjednotilo své úsilí v boji proti komunistickému režimu v Československu. Přes všechny peripetie provádějící počáteční fázi tohoto úsilí došlo k pochopení faktu, že nebezpečí vyplývající z vítězství komunistického režimu v Československu má zcela jiný charakter než ohrožení vyplývající pro český a slovenský národ v průběhu prvního a druhého odboje.

Této skutečnosti postupně přizpůsobilo i metody a prostředky zápasu za obnovu demokracie v Československu. Ve spolupráci s československými exilovými organizacemi vytrvali krajaňé ve svém úsilí až do pádu komunistického režimu v Československu v roce 1989. Většina z těch, kteří stáli na počátku tohoto zápasu, se však již jeho úspěšného završení po čtyřech desetiletích nedožila.

²⁷ ACASA, k. 892, *Zprávy svazu československých důstojníků v exilu*, únor 1958 (nejsou označeny ročník ani číslo časopisu).

²⁸ Tamtéž.

Přílohy

CZECH AMERICAN NATIONAL ALLIANCE

České Národní Sdružení v Americe

TEL. LAWDALE 0120

3851 WEST 26th STREET
CHICAGO 23, ILL.

ADOLF KAČER
předseda - president
ALŽBĚTA STROHMAYER
JIRÍ PROKOP
místopředsedové - vice-pres.

JOSEF FALTA
tajemník - secretary

FRANTIŠEK STÁREK
pokladník - treasurer

Chicago, 28. dubna 1948.

Pan

Josef Falta,
tajemník Ústředny Českého Národního Sdružení a
redaktor "Svobodného Československa",

4125 So., 26 th Street, Chicago 23, Ill.

Po vnitropolitických událostech, které se seběhly v ČSR v únoru 1948, vyvinulo ČNS snahu, aby zamezilo všemu, co by stavělo ČNS do světla ctitelů a obdivovatelů kterékoliv politické strany v ČSR a co by mohlo vzbuditi sebemenší domněnku, že členstvo ČNS není loyálními občany Spojených Států.

Vaše rozhlasová a novinářská činnost se v poslední době s těmito snahami nekryje a může vážně ohroziti jednotu členstva ČNS.

Vzhledem k tomu se dnešního dne Ústředna ČNS (na základě jednomyslného doporučení Krajského výboru ČNS v Chicagu ze dne 27. dubna 1948) všemi hlasy usnesla, abyste byl vyzván, abyste resignoval s okamžitou platností jak na místo tajemníka Ústředny ČNS, tak i redaktora "Svobodného Československa" a předal Ústředně ČNS veškerý úřední písemný materiál Ústředny ČNS, který je ve Vašem držení mimo Ústřednu ČNS. Dále, abyste Ústředně ČNS také ihned předal veškerý písemný materiál, který souvisí se zpracováním "Dějin Českého Národního Sdružení v Americe", na nichž již několik let pracujete.

Žádáme Vás zdvořile, abyste této výzvě vyhověl nejpozději do pátku, dne 30. dubna 1948 do 10. hodiny dopolední.

Josef Falta

Marie Jímenová

Alžběta Strohmayr

Josef Falta, který se od samého počátku postavil na stranu odpůrců komunistického režimu v Československu, byl fakticky přinucen opustit všechny funkce v ČNS. ACASA, k. 723.

Aršík s poštovními známkami, které vydala ČSNRA při příležitosti prvního výročí tragické smrti Jana Masaryka. ACASA, k. 95.

Seznam amerických universit a kolejí,
které dosud oznámily pořádání vzpomínek na T.G.M.

University

Yale, New Haven, Conn.
 University of North Dakota, Grand Forks, N.D.
 University of Denver, Denver, Colo.
 University of Pittsburgh, Pittsburgh, Pa.
 St. Lawrence University, Canton, N.Y.
 University of Hawaii, Honolulu, Hawaii
 University of Maine, Orono, Me.
 Emory University, Georgia
 University of Vermont, Burlington, Vt.
 University of Redlands, Redlands, Calif.
 Phillips University, Enid, Okla.
 University of Missouri, Columbia, Mo.
 University of Idaho, Moscow, Idaho
 Rutgers University, New Brunswick, N.J.
 University of Iowa, Iowa City, Ia.
 Northeastern University, Boston, Mass.
 Northwestern University, Chicago, Ill.
 University of Chicago, Chicago, Ill.
 University of South Illinois, Carbondale, Ill.
 University of Minnesota, Minneapolis, Minn.
 Wayne University, Detroit, Mich.
 Western Reserve University, Cleveland, Ohio
 Ohio University, Athens, Ohio
 University of Bridgeport, Bridgeport, Conn.
 University of Tennessee, Knoxville, Tenn.
 Princeton University, Princeton, N.J.
 University of Kansas, Lawrence, Kansas
 University of Michigan, Ann Arbor, Mich.
 Fisk University, Nashville, Tenn.
 University of Virginia, Charlottesville, Va.
 Bob Jones University, Greenville, S.C.
 Capital University

Koleje

Angwin, Calif.	Los Angeles, Calif.
Portland, Ore.	Fort Collins, Colo.
Kingston, R.I.	Swarthmore, Pa.
San Diego, Calif.	Vassar, Poughkeepsie
Lancaster, Pa.	Lancaster, Pa.
Bozoman, Mont.	Manhattan, Kans.
State College, Minn.	Brookings, N.D.
Coe College, Cedar Rapids, Ia.	Wilkes-Barre, Pa.
Greensboro, N.C.	Notre Dame, So. Euclid, O.
Michigan State College, East Lansing, Mich.	
Garden City, N.Y.	Elmira, N.J.
Roosevelt College, Chicago, Ill.	Wilberforce, Ohio
Moravian College, Bethlehem, Pa.	
Moravian Seminary and College for Women, Bethlehem, Pa.	

Uvedený přehled podává jen velmi neúplný obraz oslav Presidenta Osvo-
 boditele na amerických vysokých učilištích, naznačuje však dosti
 jasně, v jak velkém rozsahu oslavy Masarykovy jsou pořádány a to ne-
 jen v jedné části země, nýbrž vskutku po celých Spojených Státech.

Vzpomínkové akce k stému výročí narození T. G. Masaryka pořádalo mnoho amerických univerzit. ACASA, k. 95.

Summary

The Czechoslovak Community in America and the Events of February 1948 in Czechoslovakia

The Czechoslovak community in the USA played an important role in the history of Czechoslovakia from its foundation in 1918 until the fall of the communist regime in 1989. This article considers its reaction to events in Czechoslovakia in 1948. The first part of the article considers the development of the situation inside the Czechoslovak movement in the USA after the Second World War. A rift occurred within the Czechoslovak movement in the USA in the years 1945–1948, with the Czechoslovak National Council of America and the Czech National Alliance developing along different lines. The second part of the article points to the differing attitudes of the Czechoslovak National Council of America and the Czech National Alliance to the establishment of a communist regime in Czechoslovakia in February 1948. The final part of the article is devoted to developments within the Czechoslovak community after February 1948 up to the beginning of the nineteen fifties. The Czechoslovak community in the USA was reunified as the result of information on persecution in Czechoslovakia after February 1948. The Czechoslovak community made contact with Czechoslovak exiles in the USA. In the period to come, it provided significant assistance in the battle against the communist regime in Czechoslovakia until its fall in 1989.